

VÁLASZTÉKOSAN MEGMUNKÁLT FÖLSZÍN – MÉLYSÉG NÉLKÜL

Julian Barnes: *Staring at the Sun* (Napbanézés). Jonathan Cape, London, 1986.

„A képzelet nem hasonlít a megbízható gyümölcsfához, mely évente hoz termést. Előfordul, hogy az író sokat tud betakarítani, de az is megesik, hogy keveset talál, sőt egyenesen hiába keres.” Julian Barnesnak abban a regényében olvashatók ezek a szavak, melyből a Nagyvilág már közölt egy fejezetet az 1986/3. számában.

Az 1946-ban született angol írónak azóta újabb kötete jelent meg: a negyedik, ha nem számítjuk a népszerű olvasmányoknak szánt könyveit, melyeket álneven ad ki, talán azért, mert nem tekinti őket „komoly” irodalomnak. Első regényét nem ismerem, ezért csakis második és harmadik könyvéhez tudom mérni legutóbbi alkotását. E két korábbi mű meglehetősen különbözik egymástól; inkább csak annyi a közös bennük, hogy mindkettő azzal foglalkozik, mi módon is lehet földeríteni a múltat.

A *Before She Met me* (1982; Mielőtt velem találkozott) történész hőse, Graham Hendrick egy szép napon új nőhöz költözik, akit azután feleségül is vesz. Nem képes elviselni, hogy e második hitvesét, Annt, a múltban más férfiakhöz fűzték gyengéd szálak. Tudja, hogy a nő korábban filmszínész volt, és gyanítja, hogy közös ismerősük, Jack Lupton, a regényíró is a szeretője lehetett. Az oknyomozó szemével nézi meg Ann filmjeit és olvassa végig Jack könyveit. Amikor bizonyítottnak véli föltevését, megöli a regényírót, majd saját életét is kioltja.

Ennek az ügyesnek megírt, ám nem nagyigényű regénynek elolvasása után meglepetésként ért a *Flaubert's Parrot* (1984; Flaubert papagája). Hőse és elbeszélője George Braithwaite nyugdíjas orvos, egyben műkedvelő Flaubert-szakértő. Tudja, hogy az *Un coeur simple* írásakor a Mester egy kitömött papagájt kölcsönzött ki a roueni múzeumból, és az asztalán tartotta, miközben Felicitéról, a cselédről írt, aki nagy szeretettel vette körül Loulou-nak nevezett papagáját. Franciaországban Braithwaite két olyan madarat is lát kiállítva, melyekről azt állítják, hogy azonos a francia regényíró által mintának vett papagájjal. Melyik az igazi? Erre a kérdésre keresi a választ a hős, és noha rengeteg ismeretet szerez a francia regényíró életéről, eredeti célját nem éri el; kénytelen tudomásul venni, hogy mindkét kiállítási tárgyat Flaubert halála után válogatták ki ötven olyan kitömött madár közül, amely a múzeum raktárában volt található.

Ez a könyv nemcsak Angliában, de külföldön is sikert aratott, és méltán, hiszen szórakoztató olvasmány. Elődjéhez hasonlóan egy rögeszme története, de a műfaj ezúttal nem regény, inkább az értekezésnek és a történetmondásnak furcsa keveréke: életrajzi összefoglalás éppúgy található benne, mint stílusutánpótlás, vagy Flaubert és Louise Colet szerelmi viszonyának a nő szemszögéből elmondott története.

A *Staring at the Sun* mintegy összegezni kívánja elődeinek tulajdonságait. Regény, de vannak benne kifejezetten értekező jellegű részletek. A történet legalább nyolcvan évet foglal magában. Főszereplője, Jean Serjeant 1939-ben tizenhét éves, és még 2020-ban is él. Az ő sorsán kívül egyetlen központi metafora hivatott a cselekmény egységét biztosítani. 1941-ben egy repülőgép irányítója, Thomas Prosser kétszer látja ugyanazt a napot fölkelni a La Manche fölött, mikor a föld elhagyása után hirtelen leszáll, majd ismét a magasba emelkedik.

Mit is jelképez e napbanézés? Talán a bátorságot. Prosser sokat mesél háborús élményeiről, és történetei azt sugallják, hogy nem szabad földadni a küzdelmet. Legalábbis Jean számára ez a tanulság abból, amit hall a háborús repülőtől.

E meglátás nem túlzottan eredeti, de illik a főszereplőhöz, aki vidéki lány, és meglehetősen együgyűnek mutatkozik a regény elején. „Egyszer, unott álmodozásból felocsúdvá, azt kérdezte apjától, mit is kell tudni Ausztria új miniszterelnökéről, Ann Schluss-ról.” Fanyarul groteszk jelenetek sora győzi meg az olvasót arról, hogy Jean igencsak tudatlanul megy feleségül egy Michael nevű rendőrhöz. „Mondta már valaki neked, hogy feneketlenül ostoba vagy?” – kérdezi tőle egyszer a férje, és nincs igazán okunk arra, hogy meghökkenjünk ezeken a szavakon, pedig e kegyetlen elszólás indítja el a főszereplőben azt a lassú fejlődést, amelyről a regény második fele szól.

Egy szép napon Jean arra a fölismerésre jut, hogy a nőekkel méltánytalanul bánnak, amikor úgy nevelik őket, mintha a férfiak lennének hivatottak megoldani az élet során körvonalazódó feladatokat. Jean későn, harmincnyolc éves korában esik teherbe, és ekkor elhatározza, hogy még a gyerek születése előtt önálló életet kezd.

Fiának, Gregorynak sorsát a regény nagy léptékkal beszéli el. Nem nősül meg, ideje javát anyjával tölti, s öregedő fejjel, közel a hatvanhoz, öngyilkosságon töri a fejét. Közben az emberek már olyan számítógépet szerkesztettek, amelybe minden tudás be van táplálva. Ettől várja Gregory a választ a lét legsúlyosabb kérdéseire, de értelmesebb feleleteket kap anyjától, aki közben beutazta a világot, még Kínát is megnézte. A regény végső jelenetében anya és fia egy repülőgépbe ül, amely a magasba száll.

A repülés és a napbanzés homályos, de nem különösen gazdag értelmű jelképének ugyanúgy központi szerepet szán az író, mint a papagájnak, mely a „mot juste” kérlelhetetlen keresését sugallja az előző könyvében. Az lenne a főadata, hogy egymáshoz kapcsolja anya s fiú történetét, ám a két sors között nehéz fölfedezni mélyebb összefüggést. E csiszolt, de nem éppen tartalmas regény fölépítése meglehetősen laza: a nevelési regény s a példázat hagyománya nem eléggé szervesen ötvöződik egymáshoz. Gregory sorsának felvillantását hosszabb, esszéyszerű betétek szakítják félbe, melyek jóslataiban túlzás lenne eredetiséget keresni. „Úgy gondolom, a jövő meglehetősen emlékeztetni fog a jelenre” – nyilatkozta az író a Times 1986. szeptember 20-i számában, és a regény jövőképe is azoknak a XIX. századi gondolkodóknak önelégültségére emlékeztet, akik a XX. századot a maguk kora egyenes folytatásaként képelték el.

Minden nemzet irodalmának lehetnek fáradt korszakai. Shakespeare országa az utóbbi évtizedekben alig tudott fölmutatni igazán jelentős regényírót. Julian Barnes írásmódjának választékossága messze fölülmúlja az észak-amerikai próza közhelyekkel telített átlagát, de a legjobbak, így Pynchon műveihez képest már kifejezetten vidékiesnek és eredetietlennek látszik. Tehetségét kissé gyanússá teszi szememben, hogy legsikerültebb eddigi művét a XIX. század nagy francia regényírójának leveleiből vett idézetek emelték az érdekes olvasmányok szintjére.

Ebben a könyvében olvasom, hogy az irodalmi alkotások bírálóit nem hiúsággal lehet vádolni, „inkább azzal, hogy túlzottan jólelkűek, felértékelik a másodrangút, mert így saját észrevételeik finomsága rendkívülinek látszik.” Nem szeretném, ha joggal érhetne e kifogás, ezért nem hallgatom el, hogy az a benyomásom, a *Staring at the Sun* a szerző korábbi műveihez képest nagyobb igényű, de egyenetlenebb könyv. Fanyar humorú íróra, nem elhanyagolható mesterségbeli tudásra vall, de végső soron közepszerű alkotás.

SZEGEDY-MASZÁK MIHÁLY